

Daniel Nylund¹

Katso tuoreempia kirjoituksiani; [Teoblogi](#)

Girardin Merkitys minulle

Kun Olli Sinivaara pyysi kirjoittamaan jotain Girardin henkilökohtaisesta merkityksestä minulle, tunsin itseni sekä imarrelluksi että vaivautuneeksi. Miten muutamassa päivässä vastata kysymykseen, jota satunnaisesti olen miettinyt yli kymmenen vuotta? Jotkut syyt ovat hyvin ilmeisiä, mutta edelleen ihmettelen mikä minut pohjimmiltaan on koukuttanut tähän mieheen – en edes pidä hänen kirjoitustyylistään.

Sain tartunnan

En voinut käsittää, miten en tähän asti ollut kiinnittänyt suurempaa huomiota Miriamiin, ... Olin ilmeisesti aivan arvostelukyvytön ja sokea, kun en osannut antaa arvoa Miriamille ennen kuin kaikki muut osoittivat innostuneesti hänelle suosiotaan.

Mika Waltari, *Kuun maisema*²

Miksi alun perin kiinnostuin Girardista? Ilmeisin selitys on hyvin girardilainen: sain mimeettisen tartunnan. Minulle tärkeä ihminen oli hänestä kiinnostunut

Kansainvälisen World Visionin hallituksen jäsenenä olin 1990 luvun alussa kirjanvaihtoyhteydessä järjestön tutkijan tehtävissä olleen Bryant Myersin kanssa. Vastalahjaksi Heidi Liehun Kiekegaardia ja Hegeliä käsittelevästä väitöskirjasta hän lähetti pari Walter Winkin kirjaa. Niissä tutkittiin Raamatun valtoja ja voimia kuvaavia tekstejä tavalla, joka oli minulle uusi ja kiehtova.³ Niiden väkivaltaa käsittelevistä osioista ja alaviitteistä löysin Rene Girardin teokset.

Vaikka Wink suhtautui Girardiin jonkin verran kielteisesti, olin jo nielaissut syötin enkä sen jälkeen ole vapautunut koukusta.

Olin vasta Girard-opintojeni alkuvaiheessa, kun lapseni keksivät heittää laiturin kaikki kalusteet ja melkein kokonaan luetun *Things Hidden since the Foundation of the Worldin*⁴ reunamerkintöineen järveen. Onneksi yksi yhteisön silloinen asukas näki lasten suursiivouksen. Hän oli monena yönä

---

¹ Daniel Nylund isännöi Ystävyiden Majataloa. Se on Salossa toimiva taiteilijayhteisö, jossa Daniel ja Raili Nylund järjestävät itsetuntemuskursseja eri kohderyhmille. Samalla Ystävyiden majatalo tarjoaa toipumislomailu- ja juhlahmahdollisuuden, joka ei ole sidottu maksukykyyn. Nylundin kirjoituksia lähinnä terapian ja teologian alueilta löytyy verkkosivuilta www.ystavyydenmajatalo.fi.

² Waltari, Mika, *Kuun maisema*, teoksessa *Kolme pienoismaania*, WSOY 1997, s. 176

³ **Wink Walter**. *Engaging the Powers. Discernment and Resistance in the World of Domination*. Fortress Press. 1992. *Naming the Powers. The Language of Power in the New Testament*. Fortress Press. 1984. *Unmasking the Powers. The Invisible Forces That Determine Human Existence*. Fortress Press. 1986.

⁴ Rene Girard. *Things Hidden from the Foundation of the World*. Stanford University Press. California. -87.

ikkunastaan ihmetelty millä hartaudella luin tuota kirjaa nuotion valossa. Tajuttuaan että nimenomaan se kirja joutui järveen, hän empimättä sukelsi sen perään. Tuolit ja muut esineet saivat jäädä järven pohjaan, mutta kirjan hän pelasti minulle. Niin pienestä voi elämän suunta olla kiinni. Jos kirja olisi jäänyt järven pohjaan, voi olla että olisin turhautuneena alkanut opiskella jotain aivan muuta.

Niin ei kuitenkaan käynyt.

Matkan varrella tienposkeen jätetyt liian suuriksi kasvaneet kysymykset alkoivat aavistaa vastausta. Omasta historiastanikin aloin nähdä jotain uutta. Se mikä minulle oli tehty, ja mihin itse olin osallistunut, alkoi hiipiä lukemani tekstin rivien väliin. Lopulta en tiennyt kuka luki ketä. Minua luettiin samalla kun itse aloin lukea sekä omaa että kaikkia tuntemiani kertomuksia uudestaan. En ollut vuosiin lukenut mitään niin mieltäni nurin vääntävää.

Edellinen ”guruni” Martin Buber oli opettanut minulle *minä-sinä* -kohtaamisen huikean välttämättömyyden.⁵ Girardin kautta aloin hahmottaa maailmaa, jossa kohtaaminen muuttuu minän ja *sen* väliseksi mimeettiseksi taisteluksi. Kohtaaminen on kaikessa ihmeellisyydessään suoruuden ja välittömyyden pelkistymä. Girard taas kuvasi pirullisia halujen ja pyrkimysten naamiaisista, arjen pinnan alla toimivaa katalasti toistuvaa yksinkertaista juonta, jonka loputtoman monimutkaiset muodot ovat aina tuottaneet samanlaista kuolemaa.

Hänestä tuli skandaali

Aluksi Girardin perusväittämät ärsyttivät. Minun haluni muka muilta opittuja? Haloo! Minä olen omia polkujani kulkeva mies.

Ajatus, että minä en muka tietäisi mitä minä haluan oppimatta sitä muilta, loukkaa tähänastista minäkuvaani. Suurimman osan elämästäni olen kuvitellut että olen itse kaikkien halujeni alkuperä, luoja ja omistaja. Girardin väite, että spontaaniksi ja omaperäisiksi kuvittelemani halut ovatkin pääasiassa muilta omaksuttuja, oli todella vaikea niellä.

En ole yksin. Girardin mukaan tämä intiimi illuusio on rakkain kaikista niistä harhoista, mitä itsestämme ylläpidämme. Hän kutsuu modernia individualismia *epätodelliselle erilaisuudelle perustuvaksi mimeettiseksi harhaksi*.⁶ Emme edes havaitse kuinka me imitoimme erilaisuutemme muilta ja kilpailemme siitä kuka meistä on erilaisempi. Mitä kiivaammin kilpailemme ollaksemme yksilöllisiä, sitä samankaltaisemmiksi tulemme. Mimesis alkaa sen kieltämisestä.

Psykologisen kulttuurimme patriarkkana Freud ei suinkaan asettanut tätä harhaa millään tavalla kyseenalaiseksi, vaan imarteli sitä.⁷ Girardin ja Oughourlianin mukaan Freud oli ensimmäisissä kirjoituksissaan vaarallisen lähellä autonomisen minuuden myytin riisumista, mutta peräänkyi havaintojensa liian kiusallisista johtopäätöksistä. Tilalle hän hahmotti ”alitajuntaa” autonomisen persoonallisuuden jatkeena, tarjotakseen selityksen sille miksi neuroottiset oireet näyttivät olevan yksilöllisen hallinnan ulottumattomissa. Hän piilotti *toisen* ja *toiseuden* vaikutuksen yksilön *sisälle* alitajunnan muodossa.⁸ Keskiaikaiset demonit saivat uuden olemassaolomuodon psykoanalyttisessä Pantheonissa, jossa valta oli Eroksella, Libidolla, Thanatoksella, Oidipuksella, Idillä, Superegolla ja niin edelleen.

---

⁵ Terapia ja parantava kohtaaminen. Daniel Nylund. 1996. Löytyy Ystävyyden Majatalon kotisivuilta.

⁶ Girard René. *I See Satan Fall Like Lightning*. Orbis Books. Maryknoll, New York. 2001. s. 20.

⁷ Girard René. *The double Business Bound. Essays on Literature, Mimesis and Anthropology*. John Hopkins University Press. Baltimore. 1978. s. xi

⁸ Oughourlian Jean-Michel. *The Puppets of Desire. The Psychology of Hysteria, Possession and Hypnosis*. Stanford University Press. 1991. s.xvi

Koska olen kasvanut tässä autonomista yksilöllisyyttä korostavassa kulttuurissa, minua loukkaa ajatus siitä, että muka voisin löytää itseni imitoimasta jopa kadehtimani tai syvästi vihaamani ihmisen haluja. En kuulemma voi panna sitä edes alitajuntani piikkiin. Girard puhuu mieluummin *tiedostamattomuudestani* ja *haluttomuudestani* nähdä mitä teen ja miksi teen mitä teen.

Tiedostamaton maailmani ei siis ollutkaan niin mystisen yksityinen ja ainutlaatuinen kuin olin luullut. Yksilöllinen se on sitä kautta, että vain rajallinen määrä ihmisiä on ollut samojen ihmisten vaikutuspiirissä kuin minä. Yleinen se on siinä mielessä, että kaikkien muiden lailla olen imitoinut ympärilläni olevien ihmisten haluja, tunteita, intohimoja, arvostuksia, uskomuksia, asenteita, rooleja ja käytösmalleja.

Dylan olikin väärässä laulaessaan: ”*You got to serve somebody*”. Ei minun *pidä* seurata ketään. Minä löydän itseni auttamattomasti jonkun seuraajana.

Yksilöllinen vapauteni ja autenttinen minuuteni alkaa vasta siitä, kun suostun näkemään ja myöntämään ketä olen tähän asti imitoinut ja saan tarjottujen vaihtoehtojen kautta mahdollisuuden valita ketä ja mitä tästä eteenpäin seuraan.

Se ei ole kovin imarteleva vaihtoehto modernille tai postmodernille ihmiselle, joka haluaa uskoa tottelevansa vain *oman* sydämensä ääntä.

Girardin tarjoama peili ei miellyttänyt. Minua kauhistutti kuinka auttamattoman tuntuisesti olin identiteettini perusrakenteita myöten osallisena siinä väkivallassa, jota olin tutkimassa.

Koko ihmiskunnan historia ja oma piskuinen tarina sen keskellä muuttuivat kuitenkin Girardin tekstien myllyssä hillittömän uteliaisuuteni kohteiksi. Muutaman kirjan jälkeen tajusin, että tätä pitää kuokkia lisää.

Vaikka Girardin lukeminen oli toisaalta innostavaa, se samalla riipi sydäntä ja kiristi palleaa. Tuntui että nämä kirjat väänsivät mieltäni kuin isoisäni moukari punaista rautaa. En tiennyt mihin asentoon ja muotoon ajatukseni ja uskomukseni päätyisivät. Intuitiivisesti luotin kuitenkin siihen, että tämän sepän hakattavaksi minä voisin suostua.

Hakatuksi olen kyllä usein itseni tuntenutkin. Buberin teksti oli melodista ja tuntui hyvältä silloinkin, kun en ymmärtänyt siitä mitään. Käytin sitä usein masentavan melankolian karkottamiseen. Girardin kirjoitukset eivät soineet, ja ainakin aluksi ne tuntuivat raskailta, silloinkin kun ymmärsin niistä jotain. Vasta ajan myötä hänen tekstinsä ja monen Girardilaiset kirjat ovat säveltäneet sieluuni sellaistaakin musiikkia, jota elääkseni ja toivoakseni tarvitsen.

Kateellinen kilpailija

Totisesti olet hupsu mies etkä varmaan ole nähnyt lainkaan elämää, vaan olet kasvanut säkissä. Sillä ei ihminen voi elää, ellei hän tunne itseään toista ihmistä paremmaksi, eikä ole niin kurjaa ihmistä, ettei hän jossain asiassa tuntisi itseään toista ihmistä paremmaksi.

Mika Waltari, *Sinuhe Egyptiläinen*⁹

Pidän aina kahta kokkia, koska keskinäinen taiteilijankateus yllyttää heidät sitä parempiin saavutuksiin.

Mika Waltari, *Ihmiskunnan viholliset*¹⁰

Muistan erään nolon episodin Girard-opiskelujeni alkuvaiheessa. Pidin Ystävyiden Majatalossa pääsiäisseminaaria, jossa tarkastelimme evankeliumien tekstejä Girardin huomioita seuraten.

---

⁹ Waltari Mika, *Sinuhe Egyptiläinen*, WSOY 1947, s. 73.

¹⁰ Waltari Mika, *Ihmiskunnan viholliset II*, WSOY 1964, s.689.

Toisena yönä näin unen, joka paljasti aiheen ajankohtaisuuden omassa elämässäni. Unessa luin päivälehteä, johon joku oli kirjoittanut koko aukeaman kokoisen jutun Girardista. Artikkelin mukaan hän oli tutkinut Girardia jo 13 vuoden ajan ja päättänyt vihdoinkin alkaa kirjoittaa siitä.

Aamulla muistin, kuinka räikeän vihreää kateutta tunsin unessa. Minähän olin tutkinut Girardin juttuja vasta muutaman vuoden. Samalla olin etsinyt Suomesta edes yhtä ihmistä, joka olisi paneutunut samaan asiaan ja jonka kanssa voisin aiheesta keskustella. Unessa sellainen vihdoinkin löytyi. Mutta en siitä suinkaan ilahtunut. Löysin artikkelin kirjoittajasta itseäni paremmin perehtyneen mallin haluilleni. Juuri siksi tein hänestä välittömästi kilpailijani. Minä halusin olla ensimmäinen, joka Suomessa kirjoittaa jotain Girardin pohjalta. Se, että muut imitoisivat minua, tuntuisi paljon mukavammalta kuin antaa aihetta uskoa että minä millään tavalla seuraisin heitä.

Tietenkin olin löytänyt Girardin imitoinnin kautta. Olin havainnut hänet ”haluttavaksi” itselleni tärkeiden ihmisten kiinnostuksen kautta. Nämä esikuvat olivat kuitenkin niin kaukana, ettei minun heidän kanssaan tarvinnut kilpailla.

Koomisinta tässä jutussa oli, että seuraavan päivän *Helsingin Sanomissa* oli kahden aukeaman juttu, joka oli rakennettu teologian tohtori Risto Saarisen haastattelun pohjalle. Siinä hän kommentoi pääsiäisen tapahtumia Girardia myötäillen. Kateellinen painajaiseni toteutui siis välittömästi. Valvereaktion vastasi täysin unen paljastamaa taipumustani vertailuun, kateuteen ja kilpailuun. Muistan kuinka ensimmäiset ääneen lausumani kommentit olivat vähän yliolkaisen vähätteleviä. Korostin, että Saarinen ilmeisesti oli lukenut vain Girardin varhaista tuotantoa ja teki siksi liian yksioikoisia johtopäätöksiä. Pitihän minun edes jollakin tavalla osoittautua vähintäänkin vertaiseksi.

Myöhemmin sekin kritiikki osoittautui vääräksi. Luin Saarisen kirjan *Sosiaalietiikka ja uskonnon eetos*¹¹. Se sisälsi toistaiseksi parhaan suomeksi ilmestyneen tiivistelmän Girardin ajattelusta. Samalla Saarinen soveltaa Girardilta oppimiaan ajatuksia ajankohtaiseen kulttuurikeskusteluun ja uskontojen väliseen dialogiin aivan erinomaisen haastavalla tavalla.

Kaikki alkureaktioni sopivat siis liiankin hyvin yhteen sen kanssa mitä Girard olisi teoriansa pohjalta voinut ennustaa. Kiusallista.

Girardin mukaan imitoidusta kohteesta tulee *skandalon*, pahennusta herättävä, kun tämä tuottaa ensimmäisen pettymyksen haluamalla jotain tarpeeksi sietämätöntä. Sen sijaan että seuraaja masentuisi ja luopuisi mallistaan, hänen kiinnostuksensa vain kasvaa. Siitä seuraa lumoutuneen turhautuneisuuden (*frustrated fascination*) noidankehä, jossa lumous kohteeseen ruokkii turhautuneisuutta ja turhautuma ruokkii lumousta.¹² *Skandalon* on tuhoavan addiktion kohde kuten voi olla myös seksi ja valta tai jatkuva kilpailu ammatillisesta paremmuudesta. Samalla kun se ruokkii minua se satuttaa minua. Se on kuin haljennut hammas, jota en malta olla kielelläni lipomatta, vaikka kieli tulee siitä araksi.¹³

Näin on päässyt käymään.

Miksi edelleen tutkin häntä? Tarpeeksi suuri tarina

Minun sukupolveni syntyi ja eli nuoruutensa suurten aatteiden ja maailmaa syleilevien teorioiden aikana. Poliittisten, filosofisten ja uskonnollisten aatteiden viettelemänä sitouduimme tai jouduimme jonkun suuren ajatuksen vietäviksi. Rankat pettymykset tuottivat vakavia allergioita kaikkia suuria ja varmoja totuuksia vastaan. Monen konkurssin tuottama älyllinen ja hengellinen uupumus on tuottanut uudenlaista nöyryyttä totuuden suhteen, mutta myös loputonta kyynisyyttä minkään

¹¹ Risto Saarinen. *Sosiaalietiikka ja uskonnon eetos*. Suomalainen teologinen kirjallisuusseura. 194s. 1999.

¹² Hamerton-Kelly Robert G *The Gospel & the Sacred*. Fortress Press. Minneapolis. 1991. s. XII.

¹³ Williams James. *The Girard Reader*. Crossroad Publishing Company. New York 1996. s. 198.

suuren teorian tai totuuden suhteen. Siitä lähtien totuuksien piti olla tarpeeksi pieniä ja vaatimattomia – nimenomaan vaatimattomia. Niihinkin suhtauduttiin suurella epäluulolla.

Ainoa kattava teoria joka on saanut tarpeeksi yleistä hyväksyntää on hypoteesi siitä, ettei mihinkään suureen teoriaan kannata luottaa. Kaikki on vain kulttuurisidonnaista kielipeliä, jolla ei ole mitään totuusarvoa.

Girard on poikkeuksellinen ajattelija ja kirjoittaja, koska hän suhtautuu totuuden mahdollisuuteen paljon luottavammin kuin postmodernissa maailmassa on tavallista.

Silti hän seisoo kahdella jalalla postmodernissa maailmassa. Hän vie Derridan esittämän dekonstruktion pidemmälle kuin kukaan olisi odottanut. Samalla hän kytkee raamatullisen maailman tähän päivään tavalla, johon kukaan ei ole Kierkegaardin jälkeen kyennyt.

Itse olen syntynyt vahvan kristillisen alkutarinan keskelle. Sen puitteissa oli tärkeää hahmottaa kaiken alku ja loppu, niin ja se tärkeä puoliväli. Siksi olen lapsesta asti yrittänyt hahmottaa koko historiaa. Jossain vaiheessa aikuisena aloin jopa kirjoittaa tietoisuuden historiaa.

Tästä syystä Girardin anteeksipyytelemätön tapa syleillä historiaa on tehnyt minuun suuren vaikutuksen. Hänen hullunrohkea tapansa siirtyä ajasta ja paikasta toiseen, uskonnosta ja myytistä kolmanteen, teoriasta ja filosofiasta neljänteen, löytäen joka paikasta evidenssejä yhdelle ja samalle perusjuonelle, viehättää minua.

Hänen uteliaisuutensa ei totellut akateemisia reviiisääntöjä. Romaanikirjailijoiden kirjoituksista tehdyt oivallukset houkuttelivat hänet tutkimaan ensin Kreikan ja sitten muun maailman mytologiaa. Sitä kautta hänen tutkimuksensa johtivat ihmiskunnan alkutarinoiden, yhteisöksi ja yksilöksi tulemisen eri vaiheisiin. Sieltä tie johti yllättäen Vanhan ja Uuden Testamentin kautta takaisin keskiaikaan ja tämän päivän sosiologiaan, politiikkaan ja globaaliin talouteen. Matkan varrella kirjallisuustieteilijästä oli tullut kulttuuriantropologi, teologi, filosofi, sosiologi, psykologi ja viittä vaille terapeutti.

Girard on uskaltanut tutkia ja kirjoittaa kaikesta mikä häntä on kiinnostanut. Hän ei koskaan ole sulkenut itseään muodollisen pätevyytensä rajojen sisälle. Tätä yleissivistynyttä renessanssimiestä minä hänessä ihailenkin. Hän on rohjennut esittää uusia oletuksia ihmiskunnan alkuhistoriasta, riisunut tunnetuimmat myytit väkivaltaisiin alkutekijöihinsä ja uskaltanut lukea Raamattua myyttisen väkivallan jatkajana ja samalla sen todellisen sisällön paljastajana.

Minusta Girard on suuren vaivan arvoinen, koska tarina, jonka kertomiseen ja kommentoimiseen hän osallistuu, on tarpeeksi iso.

Tarpeeksi uskottava Raamattu

Iskender-tselebin tavattoman kohun herättänyt teloitus puhdisti kuitenkin ilman Bagdadissa...
Mika Waltari, *Mikael Hakim*¹⁴

Moni lukion luokkatoveri sijoitti kaikki toiveensa ja uskonsa Teiniliiton kautta kommunistiseen maailmankatsomukseen. Samalla intensiteetillä sijoitin oman elämäni kristinuskoon. Vaikka vain toinen näistä on kutakuinkin pyyhkiytynyt maailman kartalta, koen että olen kristittynäkin ollut mukana suuressa konkurssissa. Sekä dogmi että käytäntö pettivät nuoren uskovaisen totaalisesti. Raamatun ja kristikunnan historian väkivaltaisuus ja seurakuntaelämän arjen piilojulmuus olivat aivan liikaa nuorelle idealistille. Tarkemmin ajatellen jopa kristittyjen Jumala alkoi näyttäytyä pohjimmiltaan uhrinälkäisenä. Miksi hän muuten olisi tarvinnut poikansa kärsimystä ja verta suuren vihansa lepyttämiseksi ja sovinnon hinnaksi?

¹⁴ Waltari Mika, *Mikael Hakim*, WSOY 2002, s. 823

Suuren vakaumuksen raunioilla savusi vielä karrelle palanut luottamus itseenikin. Näiden vaiheiden tarkempi kuvaus tuntuu kuitenkin liian intiimiltä.

Älyllisellä tasolla Girard vain vahvisti epäilyjäni, mutta samalla hän raotti umpikujan pimeintä peränurkkaa.

En ole laskenut, kuinka monen Jumalan kuoleman kautta olen päätenyt siihen uskoon ja toivoon, mikä minulla on jäljellä. Girard on kuitenkin vahvasti vaikuttanut siihen, että pidän nyt evankeliumien kertomuksia radikaalimpina kuin koskaan.

Samassa prosessissa Vanha Testamentti tuli uudestaan kiehtovaksi ja yhtä lailla tärkeäksi kirjakokoelmaksi. Siihen asti sama opus oli kasvavan turhautumiseni kohde.

Kaikkien muiden ominaisuuksiensa lisäksi Vanhan Testamentin Jumala näytti erittäin väkivaltaiselta. VT:ssa on noin 1000 jaetta, joissa kuvataan Jumalan vihaa, kosta ja väkivaltaa¹⁵, noin sata kohtaa, jossa Jumala käskää tappamaan ja monta tarinaa, jossa Jumala itse tappaa tai yrittää tappaa, ilman mitään ilmeistä syytä.¹⁶ Pyhyys ja väkivalta näyttivät kuuluvan olennaisesti yhteen. Ylimpänä tuomarinakaan Jumala ei suinkaan ollut rauhallinen asioiden punnitsija, vaan suutuksissaan toimiva loukkaantunut osapuoli, joka suorastaan nautti vihollistensa tuhoamisesta.¹⁷ Jumalallisen koston teema oli Vanhassa Testamentissa vielä yleisempi kuin ihmisen oma väkivalta.¹⁸ Jos Herra Sebaot olisi ollut Serbikenraali, hänet olisi tuomittu sotarikoksista elinkautiseen vankeuteen.

Juutalainen historian kirjoitus alkoi väkivallasta ja loppui väkivaltaan. Tavallista arkea, syömistä, juomista, paimentamista, kaupankäyntiä, seksiä ja niin edelleen ei kuvattu läheskään niin paljon ja perusteellisesti kuin ihmisten välistä väkivaltaa.

Silti Girard auttoi minua näkemään heprealaisten Raamatussa ainutlaatuisen kehityskertomuksen. Hänen mukaansa Vanha testamentti on kertomus vuosisatoja kestäneestä Exoduksesta. Se alkaa täysin kyseenalaistamattomasti omaksutun uhrimytologian keskeltä, sen ajan normaaliuskonnollisuuden kohdusta. Siellä ritualisoidulla väkivallalla oli vahvasti pyhitetty ja itsestään selvä asema. Matkan varrella väkivallan todelliset kasvot vilahtavat välillä näkyviin, mutta peitetään uudestaan. Vanhassa testamentissa näemme ensimmäiset kertomukset, joissa väkivallan uhrin ääni tulee kuulluksi, mutta pian se taas hukkuu väkivallan pyhittäjän selityksiin. Ihmiset jatkavat oman kostonhimoisen väkivallansa panemista Jumalan piikkiin.

VT:ssä väkivallan ja Jumalan välinen avioero ei koskaan toteutu kokonaan. Profeetat panivat sen kyllä vireille, mutta harkinta-aika oli vielä kesken, kun evankeliumien kertomukset tulivat osaksi tätä jatkumoa.

Mutta senkin ydinsanoma oli minun mielessäni auttamattomassa solmussa. Olin kasvanut niiden teologisten selitysmallien alla, jotka ovat edelleen vallalla melkein koko roomalaiskatolisessa ja protestanttisessa kristikunnassa. Niiden mukaan Jeesuksen kuolema selittyy Jumalan tinkimättömien vaatimusten kautta. Katolisessa selityksessä, jonka Anselm systematisoi 1000-luvulla, Jeesus lepyttää Jumalan vanhurskaan vihan olemalla täydellisen kuuliainen isälleen loppuun asti. Samalla hän maksaa Jumalan vaatiman hinnan kunnianloukkauksesta, jota ihminen ei pysty maksamaan. Protestantit korostivat että Jeesus otti meihin kohdistuvan Jumalan vihan itse kannettavakseen ja sillä tavalla lepytti isän vihan ja vapautti meidät tuomiosta. Näin universumin moraalinen perusjärjestys säilyy, samalla kun ihminen pelastuu.

---

¹⁵ Schwager Raymund. *Must there be Scapegoats? Violence and Redemption in the Bible*. The Crossroad Publishing Company. New York. 2000. s. 60.

¹⁶ Esim. 2Moos.4:24-26. 2Sam. 6:6,7.

¹⁷ Esim. Hes. 21:3-15. Jer. 25:32,33. Jes. 33:10-12. Eivätkä nämä ole pinsetillä pomittuja poikkeuksia.

¹⁸ Schwager Raymund. *Must there be Scapegoats?* s. 55.

Kummatkaan selitykset ja niiden monet eri versiot eivät millään tavalla kyseenalaista Jumalan vihaa tai hänen uhriutta vaativaa väkivaltaansa. Ne ikään kuin kuuluvat Jumalan ja koko todellisuuden itsestään selvään olemukseen. Jonkun täytyy aina maksaa. Muuten ei anteeksiantoa ole.

Juuri näiden uskon itsestänselvyyksien kanssa olin joutunut ongelmiin ennen kuin tutustuin Girardiin: Oliko Jeesuksen väkivaltainen kuolema Jumalalle jotenkin välttämätöntä? Toteuttiko Jumala itselleen sopivan veriuhrin voidakseen antaa ihmisille anteeksi heidän syntinsä? Olivatko juutalaiset ja roomalaiset vain sokeita statisteja suuressa sovintouhrinäytelmässä, jonka Jumala ohjasi, koska itse sitä tarvitsi? Olisiko Jumala jäänyt kyvyttömäksi tai haluttomaksi antamaan anteeksi, jos Jeesusta ei olisikaan tapettu?

Oliko Isä Jumala poikansa kanssa keskenään sovituissa sadomasokistisessa suhteessa, jossa poika nöyrästi suostui Isän vaatimaan äärimmäiseen kärsimykseen ja kuolemaan? Tarvitseeko Taivaan Isä koston rauhoittuakseen.¹⁹ Pitääkö hänen purkaa vihaansa sijaiskohteeseen voidakseen muuttaa asennettaan niitä kohtaan, jotka ovat häntä vastaan rikkoneet?

Muistan kuinka palleani alkoi kiristyä kun nuorena miehenä ensimmäisiä kertoja aloin sammaltaa näitä kysymyksiä. Perusdogmit osoittautuivatkin tabuiksi, joiden kyseenalaistaminen tuntui kuolemaakin vaarallisemmalta.

Ruben Stillerille esitettiin kysymys: ”Tarvitseeko maailma uuden Jeesuksen?” Hän vastasi: ”Ei tietenkään. Maailmassa on jo liian paljon isänsä hylkäämiä ja vihaamia lapsia.”²⁰ Stiller ei vastauksessaan änkytä. Hän on ymmärtänyt kristittyjen selityksen pääsiäistapahtumista liiankin oikein ja vetänyt siitä hyvin johdonmukaisen johtopäätöksen.

Uskon, että juuri tämä jumaluuteen sisäänrakennettu väkivaltaisuus on pääsyy monen vaikeudelle uskoa kristilliseen Jumalaan. Siitä on monen mielessä tullut vielä vakavampi kompastuskivi kuin uskoa tunnustavien ihmisten oma väkivaltaisuus. Mitä uskovien henkisestä väkivallasta, hylkäävyydestä ja jopa kostonhaluisesta toiminnasta. Sellainenhan ihminen on aina ollut. Mutta jos Jumalakin pohjimmiltaan on sellainen, on parempi elää ilman häntä.

Valistuksen ajasta asti kristikunnan väkivaltainen historia ja sen teologian sisään säilöty Jumalan väkivaltaisuus on ollut kasvavan arvostelun kohteena. Nytkin elämme uuden aktiivisen ateismin renessanssia, jonka keskeltä kristinuskoa kohtaan kohdistuu nimenomaan eettinen arvostelu. Paradoksaalista kyllä tämä kristillisyyteen kohdistuva eettinen arvostelu nousee evankeliumien piilovaikutuksen valaisemasta kulttuurista. Ehkä sellainen kritiikki ei olisi mahdollista, jos pääsiäiskertomukset eivät olisi synnyttäneet jälkikristilliseen kulttuuriimme asti ulottuvaa syvää uhritietoisuutta.

Girardin mukaan evankeliumien pohjalta on mahdotonta laittaa Jeesusta itseään tai Isää tilille tästä kuolemasta. Ainoastaan se mitä ihminen aina on ollut, ja yhä edelleen valtaosaltaan on, selittää pitkäperjantain tapahtumat. Hän palauttaa väkivallan syyt maan päälle, väittämällä että ristiinnaulitseminen oli sitä samaa vanhaa kollektiivista lynkkausta, jonka varaan ihminen on aikojen alusta asti oppinut rakentamaan laumaa isommaksi joukoksi.

Evankeliumeissa Girard näkee historian ensimmäisen kirjoituskokoelman, joka on kirjoitettu täysin uhrin näkökulmasta käsin. UT:ssa syntipukkimekanismi rauhan tuojana paljastuu ja kumoutuu. Jumala ei enää vaadi uhria, vaan asettautuu uhrin puolelle. Hän ei enää käytä väkivaltaa, vaan antautuu mieluummin sen uhriksi. Jeesus ei koskaan alistunut väkivallan käyttäjien näkökulmaan, mutta hän ei myöskään imitoinut heitä peräänkuuluttamalla koston ja aina vain uusia syntipukkeja.

Evangelistat tekevät hyvin selväksi kuinka sokeita he itse Jeesuksen opetuslapsina olivat näkemään omaa sidonnaisuuttaan pyhitettyyn väkivaltaan. Samalla evankeliumit ovat ainutlaatuisen tarkkoja

¹⁹ Alison James. *On being liked*. Darton, Longman and Todd. London 2003. s. 22

²⁰ Olen kadottanut tämän haastattelun lähteen ja sitaattini perustuu pettävään ulkomuistiini.

kuvatessaan minkälaisen yhteisödynamiikan keskeltä sisäiset ristiriidat löytävät purkautumistien yhteisessä syntipukissa. Tapahtuma sinänsä ei ollut ainutlaatuinen, mutta ensimmäistä kertaa se kuvataan tavalla, joka ei enää mytologisella tavalla pimitä totuutta ihmisen omasta väkivallasta ja uhrin viattomuudesta.

Girardin mukaan juuri tässä näkyy evankeliumien antropologinen ilmoitus. Hän pitää sitä niin vakuuttavana, ettei voi olla uskomatta sen Jumalalliseen innoitukseen.²¹ Ihminen itse ei ole omista lähtökohdistaan valmis katsomaan itseään peilistä sillä tavalla kuin evankelistat tekivät. Vielä kahdentuhannen vuoden jälkeenkin olemme äärimmäisen vastahakoisia katsomaan pääsiäistapahtumia kertomuksena meistä itsestämme.

Rene Girardin tarjoama uudelleenarviointi on varauksellisesti uponnut sekä katolisiin että protestanttisiin piireihin. Girard on myös herättänyt uuden dialogin juutalais-kristillisen perinteen ja postmodernin älymystön välillä.²²

Hänellä on kyky lähestyä uskonnon kaikkein vaikeimpia kysymyksiä rakentamatta rintamalinjoja, joiden toisella puolella on vain pahoja, tai ainakin väärässä olevia, vihollisia. Hän herättelee kyllä teologisia intohimoja, mutta välttää hengellistä väkivaltaa. Hän haastaa ajattelemaan, provosoimatta sotaa. Se on näiden kysymysten äärellä melkein mahdoton tehtävä.

Minä olen tämän kautta uudestaan innostunut en niinkään teologiasta, vaan pitkästä kertomuksesta ja sen syvämerkityksestä. Olen jo monta vuotta työstänyt Jeesuksen elämäkertakomentaaria. Olen siitä innoissani ja hukun kateuteen, jos joku muu ehtii tehdä saman ennen minua. Girardin tarjoama näkökulma on uuden tuntuinen. Samalla se tuntuu ikivanhalta ja alkuperäiseltä. Miksi ihmeessä en ole tätä ennen nähnyt?

Girard yhdistää arkipäivän todellisuuden ihmiskunnan alkukertomuksiin ainutlaatuisella tavalla. Se miten suhtaudun lähimmäisiini ja muukalaisiin liittää minut kollektiiviseen alkumurhaan tai Jeesuksen opettamaan ja tarjoamaan sovintoon kaikkien kanssa.

Unelma väkivallattomasta elämästä

Minua on joskus myöhempinä vuosina syytetty kyynisyydestä. Tahtoisin kieltää väitteen. Minulle ehkä on ollut kaikkein tärkeintä, että en päästäisi itseäni paatumaan. Tuo tunne, että olisi jollakin tavoin paatunut, olisi minusta hirvittävin tunne, mitä suhteessani elämään voisi olla.

Mika Waltari²³

Bernard Kouchner Lääkärit ilman rajoja -järjestöstä on oppinut pitämään pahuutta paljon hyvyttä vahvempana voimana.²⁴ En sitä ihmettele. Ei mikään ole niin lannistavaa ja moraalisesti hämmentävää kuin pahan tekeminen hyvän Jumalan nimissä. Sitäkin hän on nähnyt enemmän kuin kenenkään pitäisi.

Väkivalta on niin olennainen osa arkeamme, että on vaikea kuvitella maailmaa ilman sitä. Väkivalta tuottaa kaaosta, tahallista ja sattumanvaraista kuolemaa. Toisaalta on monia tilanteita, joissa en voi edes kuvitella mitään muuta rauhan ja järjestyksen tuojaa kuin väkivallan. Väkivalta tuhoaa ja väkivalta pelastaa. Miten me siis voimme ikinä löytää väkivallattoman tavan elää?

Lapsuuteni uskon ensimmäinen naiiviuden vaihe rikkoutui hetkessä, kun noin 7-vuotiaana kävelin naapurin saunasta kotiin. Lumi narskui jalkojen alla ja isä auttoi tunnistamaan tähtikuvioita.

---

²¹ Girard. Things hidden... s. 219

²² Golsan Richard. *René Girard and the Myth*. Routledge. 2002. s. 128.

²³ Waltari Mika, Kirjailijan muistelmia, toimittanut Ritva Haavikko

²⁴ Lefebure Leo.. *Revelation, the Religions and Violence*. Orbis Books. New York. 2000. s. 15.

Yht'äkkiä avaruuden valtavat mittasuhteet ja oman maailmani pienuus iskivät tajuntaani kuin sadepisara hytтын selkään. Sen jälkeen mikään ei enää ollut entisellään.

Monta naiiviuden vaihetta on sen jälkeen rikkoutunut. Jokaisen rauniolla kaikesta vetäytyvä kyynisyys ja pilkallinen sarkasmi on vietelty vinolla hymyllään. Jotain siitä on jäänytkin poveen ja suupieleen. Silti sydämessäni elää sitkeä naiiviuden muoto, usko mielekkään ja väkivallattoman elämän mahdollisuuteen, yhä taloudellisemmaksi, systemaattisemmaksi ja globaalimmaksi käyvän väkivallan keskellä.

Historia ei kohtele kaltaisiani unelmoijia lempeästi. Jumalan valtakunta on matkan varrella muistuttanut aivan liian paljon kaikkia muita väkivaltaisista valtakuntia maan päällä.

Kristikunta pystyi juuri siihen, mihin sen ei olisi Jeesuksen tähden pitänyt pystyä. Me rakensimme uuden vahvan kulttuurin. Miksi? Miten? Me lainasimme valtamme ainekset sortamiltamme kansoilta. Olemme rakentaneet kulttuurimme uhrien varaan, niin kuin kaikki muutkin vallat maan päällä.

Lutherillekin melkein kaikki väkivalta oli loppujen lopuksi Jumalan väkivaltaa. Historia oli suuri kertomus Jumalan tavasta kurittaa ja rangaista ihmiskuntaa. Siinä mielessä Luther oli edelleen myyttisen historiakäsityksen pauloissa, eikä hän millään olennaisella tasolla kyseenalaistanut väkivallan käyttöä. Päinvastoin, hänen kauttaan pyhän ja väkivallan välinen liitto jatkui ja vahvistui.

Mutta ei maallistuminen ja Jumalasta luopuminen tehnyt ihmiskunnasta yhtään väkivallattomampaa. Kansallisaatteen, natsismin ja kommunismin nimissä tehdyt uudet väkivaltaisuusennätykset on tehty ihmiskunnan kehittämisen ja edistyksen nimissä. Hitler, Stalin ja Mao sekä monet despoottiset tyrannit heidän jälkeensä eivät ole tarvinneet Jumalaa väkivaltaansa pyhittämään. Jumala kuului heidän tappolistalleen. Viimeisen sadan vuoden aikana olemme tappaneet toisiamme enemmän kuin 5000 edellisen vuoden aikana.²⁵

Nytkin kaikki Jumalat unohtava ahne materialismi on tappamassa maata, jolla elämme. Olemme oppineet kaikkia jumalia kunnioittamattoman elämäntavan, joka on muuttumassa globaaliksi itsemurhaksi. Vaikka atomisodan ja totaalituhon välitön uhka on perääntynyt muutamalla askeleella, tilalle on astunut hitaampi mutta yhtä varma itsetuho. Siihen vaikuttavat jokaisen yksilön elämäntapavalinnat. Vastuu tulevien sukupolvien elämästä on laskeutunut muutamien päättäjien harteilta jokaisen syliin. Hyvin arkisissakin valinnoissa alkaa olla kysymys potentiaalisesta väkivallasta koko ihmiskuntaa vastaan. Tämän väkivallan suhteen uskovaiset, agnostikot ja ateistit ovat aivan samassa veneessä – eikä kukaan erotu joukosta edukseen.

Vaikka kristittynä joudunkin tunnustautumaan osaksi väkivaltaista historiaa, kannan juuri siksi myös sydämessäni evankeliumin jättämää piikkiä: jokainen uhri paljastaa vallan vääräksi. Jokaista valtaa arvioidaan sen tuottamien uhrien kautta.

Jokainen syntipukki, jonka olen keksinyt yhteisöllisille tai yksilöllisille ristiriidoilleni, on juuri se uhri, johon Jeesus samaistui. Siksi jokainen aktiivinen hylkääminen tai passiivinen vaikeneminen uhrin edessä on kohdistunut Ihmisen Poikaan ja Jumalan valtakunnan olemusta vastaan.

Väkivalta on aina pyhitetty hyvin syin. Väkivallan logiikan kanssa on vaikea argumentoida. ”Yhden täytyy kuolla, jotta monet pelastuisivat”. Mutta uhrin näkökulma on pääsiäisen jälkeen noussut suureksi kysymysmerkiksi kaikkien hyvien syiden ylle.

Silloinkin kun koemme itsemme pakotetuksi käyttämään väkivaltaa jonkun vielä suuremman väkivallan torjumiseksi, risti kääntyy kysymysmerkiksi, joka asettaa kyseenalaiseksi sekä motiivimme että käyttämämme väkivallan muodot.

---

²⁵ **Wink Walter.** *Engaging the Powers.* s. 221.

Ristillä Jeesus totesi: ”Sillä he eivät tiedä mitä he tekevät”. Tämä perustui todellisuuteen. Syntipukkimekanismi on nykyään jo helppo nähdä – muissa. Mutta oma osallisuuteni hyvin perusteltuihin hylkäämisiin pysyy useimmiten juuri sellaisena – hyvin perusteltuna, vakuuttavasti pyhitettynä.

Ainoa helposti tunnistettava syntipukki on se, jonka viholliseni on valinnut – varsinkin jos hän on valinnut minut. Ystäväni syntipukkeja on paljon vaikeampi havaita. Jos ne ovat samalla omiani, ne muuttuvat melkein näkymättömiksi. Juuri siksi ainoa todella kiinnostava syntipukki on juuri se näkymätön pukki. Vain sen tunnistaminen todella vähentää väkivaltaa maan päällä.

Entä auttamistyö?

Päätoimittaja pyysi minua kertomaan Girardin merkityksestä myös auttamistyössä. Kysymys on minulle vähän vieras, koska en ole kovin paljon ajatellut sitä. Minusta oli aikanaan paljon helpompi kirjoittaa Martin Buberin merkityksestä siinä. Muutamalla otsikolla yritän kuitenkin vastata.

Uhrin tunnistaminen

Vielä parikymmentä vuotta sitten kaikki olivat *systemin* uhreja. Yksilöä ei saanut liiaksi vastuuttaa kohtalostaan, koska kaikille hänen ongelmilleen löytyi historiallisia tai yhteisöllisiä syitä. Yksilöä tuli ymmärtää ja yhteiskuntaa kritisoida.

Nyt vaakakuppi on kääntymässä toiseen asentoon. Viimeinen trendi on korostaa yksilön vastuuta tavalla, joka ei salli hänelle minkäänlaista uhrin roolia. Uhri on vain vastuuta pakoileva luuseri. ”Terveiden” ja ”sairaiden” roolit ovat tänään vähintään yhtä pääläellään kuin Jeesuksen aikoina.

Jeesus sanoi: ”Eivät terveet tarvitse parantajaa, vaan sairaat”.²⁶ Jeesuksen vastauksessa on ironiaa, jonka terä tuntuu vielä kahden tuhannen vuoden jälkeen. ”Terveitä” ovat ne jotka pärjäävät sairaassa systeemissä itseriittoisen illuusionsa varassa. ”Sairaita” ovat ne, jotka eivät enää kestä muiden uhraamista tai itse uhriksi joutumista ja sen takia hakeutuvat sairaalomalta potemaan loppuun kulutetun psyykensä ja henkensä kipeyttä. Jos he oikein ”sairaiksi” heittäytyvät, he nöyrytyvät myöntämään tarvitsevansa lähimmäistensä apua. Pahimmillaan he tajuavat olevansa pitkällä matkalla, jossa uusi sovinto todellisuuden kanssa on monen anteeksiopyynnön ja anteeksiannon päässä.

Näistä valtakulttuurin poissulkemista luusereista Jeesus aloitti työnsä. ”Terveiden” kautta systeemin portti oli suljettu. ”Sairaiden” kautta, systeemin uhrien välityksellä, hän pääsi ujuttamaan haasteensa myös ”terveille”.

Evankeliumeissa on eriskummallinen kertomus hautaluolissa asuvasta alastomasta ja raivohullusta miehestä, josta Jeesus ajaa ulos leegion verran riivaajia, vapauttaa ne isoon sikalaumaan, joka puolestaan tekee joukkoitsemurhan ryntäämällä jyrkänteeltä järveen.²⁷ Girardia mukaillen olen tehnyt kertomuksesta kommentaarin, joka löytyy Ystävyiden Majatalon kotisivuilta.

Näin primitiivisen ja taikauskoisen speaktaakelin ainekset tuskin herättävät vakavaa kiinnostusta modernissa sosiologissa tai psykologissa – vaikka juuri näiden pitäisi tutkia tarinaa tarkemmin. Se on mielenkiintoinen tutkielma yksilöllisyydestä ja yhteisöllisyydestä. Samalla se pitää sisällään sellaisia paljastuksia tänäänkin vallassa olevasta yhteisödynamiikasta, joita on vasta viimeisen sadan vuoden aikana alettu muotoilla teoriaksi. Kaiken lisäksi se riisuu paljaaksi jotain siitä pyhitetystä väkivallasta, joka koko Euroopan ihannoimassa kreikkalais-roomalaisessa mytologiassa on vielä peiteltyä.

---

²⁶ Mark 2:17.

²⁷ Kertomus esiintyy kolmessa evankeliumissa: Mark 4:35-41. Matt 8:26-34. Luuk 8:26-39.

Sikalauma-kertomuksen miehen kokemus kuitenkin säilyi todistuksena siitä, että kollektiivisen väkivallan uhri voi sekä sisäisesti että ulkonaisesti vapautua uhrin roolistaan ja palauttaa vastuun väkivallasta sinne minne se kuuluu – koko joukolle.

Tämän kertomuksen viesti kuuluu jokaiselle yhteisölle: mitä meidän ”riivattumme”, ”häiriintyneet” tai ”poikkeavat” yksilömme kertovat yhteisöstä, jonka keskellä ovat kasvaneet? Ehkä meidänkin pitäisi purkaa joitakin ”sairaiden” niskaan panemiamme diagnooseja. Ehkä me kuulumme siihen leegioon, joka meidän ”hullujamme” riivaa. Ennen kuin lähetämme heidät sairauslomalle tai varhaiseläkkeelle muiden kuolleiksi julistettujen joukkoon, voisimme varmuuden vuoksi kysyä, millä tavalla meidän porukkamme on osallistunut heidän maailmansa romahtamiseen.

On turha väitellä siitä onko pienten lasten lisäksi viattomia uhreja olemassakaan. Ei tietenkään ole. Jokainen meistä on vähintään osasyylinen johonkin. Silti voimme olla täysin viattomia *siihen* väkivaltaan, jonka uhreiksi olemme joutuneet. Sen kautta sisäistetystä uhrin roolista vapautuminen on suuri vallan kumous.

Eräs tervehtynyt uhri kuvasi tunnelmiaan seuraavasti:

”Etten suostu olemaan uhri, että on oman elämänsä subjekti, siihen mittaan mikä kulloinkin on mahdollista. Miten se oli mahdollista, mitä tapahtui tuntuu nyt vähän ihmeeltä, eräänä päivänä vaan tajusin että se on loppu. Että minä en ole uhri, kuin lähtisi pommin tuhoamasta kaupungista, puistelisi tomut vaatteistaan, ja kävelisi tiehensä taakseen katsomatta, vapaana. Kenties köyhänä, mukanaan vain vaatteet tai niiden riekaleet mutta terveenä ja elävänä.”

Jokainen systeemitoreettiseen perheterapiaan paneutunut tietää kuinka vaarallinen tervehtynyt yksilö voi olla sairaalle yhteisölle. Sen on hinnalla millä hyvänsä saatava entinen syntipukkinsa uudestaan riivatuksi tai keksiä uusi sellainen. Jos se ei onnistu, perhe tai yhteisö joutuu akuuttiin kriisiin, jossa jokainen joutuu kiusallisen paljastavan peilin eteen.

Girardin mukaan Jeesus halusi aktiivisesti ajaa yhteisöt ja perheet juuri tähän kriisiin.

Todellisen ristiriidan löytäminen

Älkää luulko, että minä olen tullut tuomaan maan päälle rauhaa. En minä ole tullut tuomaan rauhaa, vaan miekan. Minä olen tullut nostamaan pojan isäänsä, tyttären äitiään ja miniän anoppiaan vastaan. Viholliset ovat oman talon väkeä.”²⁸

Miten tämä sopii yhteen Jeesuksen muun opetuksen kanssa? Eikö hän itse ollutkaan rauhan tekijä, vaikka haastoi muita siihen? Onko hän aktiivisesti nostattamassa perheen jäseniä toisiaan vastaan?

Girardin mukaan Jeesus puhui rauhasta, jota kaikki yhteisöt aikojen alusta asti ovat oppineet rakentamaan ja säilyttämään syntipukin avulla. Kaikki vertailun, kilpailun ja kateuden nostattamat väkivaltaiset intohimot on opittu kanavoimaan sijaisuhriin. Se oli jokaisen yhteisön tiedostamaton rauhan pohja. Juuri sitä rauhaa Jeesus oli tullut rikkomaan.

Jos vanha tapa välttää keskinäisiä ristiriitoja lakkaa toimimasta, ristiriidat käyvät ilmeisiksi. Kun sijaisuhriin antama suoja on Jeesuksen toimesta purettu, vihollisuuksien oikea osoite alkaa paljastua. Samaa haluavien kilpailijoiden välinen jännite paljastuu perheiden sisällä ja vihollinen alkaa löytyä yllättävän läheltä. *”Viholliset ovat oman talon väkeä.”*

Girard pitää näitä Jeesuksen sanoja modernin psykologian alkulähteenä.²⁹ Ristiriidat on kohdattava ja käsiteltävä siellä missä ne ovat, eikä niitä saa siirtää sijaisuhriin. Siksi hänen sanomansa välitön hedelmä ei olekaan rauha, vaan viitan alta paljastunut miekka.

Tämän Jeesuksen paljastaman miekan edessä seisomme edelleen.

²⁸ Matt 10:34.

²⁹ Girard. *I See Satan Fall...* s. 159

”Luuletteko, että olen tullut tuomaan maan päälle rauhaa? En suinkaan, vaan riitaa! Tästedes saman perheen jäsenet ovat eri puolta: viidestä on kolme kahta, kaksi kolmea vastaan. Isä joutuu vastakkain poikansa kanssa, poika isänsä, äiti tyttärensä ja tytär äitinsä, anoppi miniänsä ja miniä anoppinsa kanssa.”³⁰

Jeesus kuvaa prosessia, jossa perheet hajoavat ensin kahtia ja sen jälkeen eriytyvät yksilöiksi,³¹ joiden on selvitettävä välinsä aidossa *minä-sinä* -jännitteessä. ”*Me* vastaan *he* tai *se*” ei enää toimi, jos syntipukkimekanismi tulee paljastettua. Jäljelle jää vain *minä* ja *sinä* avoimessa sodassa tai jotain uutta oppimassa.

Jeesuksen aikana yksilö joutui heräämään melkein ylivoimaiseen perheen ja suvun määräysvaltaan ja patriarkaaliseen tyranniaan.³² Ei se ole meillekään kaukaista historiaa. Suomessa perheen sisäinen väkivalta on Euroopan yleisintä. Väkivalta on toki demokratisoitunut niin, että miehetkin joutuvat vaimojensa hakkaamiksi ja vanhemmat lapsiensa pahoinpitelemiksi.

Pahuuden paljastuminen

Silloin ymmärsin, että kansan suurin riemu on saada huutaa yhdessä eikä ole paljon väliä sillä, minkä vuoksi huudetaan, vaan huutaessaan muiden mukana jokainen tuntee itsensä väkeväksi ja asian, jonka vuoksi huutaa, ainoaksi oikeaksi asiaksi.

Mika Waltari³³

C.S Lewisin mukaan Saatanan suurin petos on saada ihmiset uskomaan, ettei häntä ole olemassa. Girardin mukaan Saatanan toiseksi suurin petos on saada ihmiset uskomaan, että hän on olemassa.³⁴

Bush sijoitti Saatanan *pahuuden akselin* valtakuntiin ja monet muslimit näkevät Saatanan länsimaisessa jumalattomuudessa. Kummatkin ovat sekä oikeassa että väärässä. Saatanana on pakko- ja väkivaltaa ja saatana on rajatonta talouskasvua. Vaikka Saatanana on se todellisuus, jonka me pystymme välillemme rakentamaan, häntä ei oikeasti ole olemassa. Kaikkien valheiden isänä hän on samanaikaisesti todellinen ja harha. Hän on sisällämme, kun kuvittelemme pahuuden olevan vain toisissa, ja hän on ulkopuolellamme, kun kuvittelemme pahuuden olevan vain meissä.³⁵

Girardin mukaan evankeliumit paljastavat Saatanan ihmisten väliseksi tuhoisaksi *mimesikseksi*.³⁶

Evankelistojen kertomuksissa Saatanana esiintyy vain eri tavoin *paljastettuna*. Ihmisryhmien käytöksen takaa paljastuu Saatanan kasvot, ja Saatanan hallintatapojen sisältä löytyy ihmiskasvoinen yhteisdynamiikka. Saatanana ei ole *sinä* tai *minä*, mutta *me* voi olla saatanallinen, varsinkin kun teemme *häneistä* tai *heistä* saatanallisia.

Evankelistat ottavat pahuuden vakavasti tekemättä Saatanasta mitään pahuuden Jumalaa. Hän tai se on luomakunnan parasiitti, joka viettelee kaikki kateelliseen kilpailuun toistensa ja Jumalan kanssa. Hänen valtakuntansa on imitoivan vertailun, kilpailevan kateuden ja sodan valtakunta.³⁷

Tuonpuoleiseksi olennoiksi kuviteltu pahuus muuttuu maanpäälliseksi todellisuudeksi, josta meidän pitää itse ottaa vastuu. Jeesus aloitti ihmiskunnan todellisten ongelmien paljastuskertomuksen. Sen

---

³⁰ Luuk 12:51-53

³¹ **Webb Eugene.** *The self between. From Freud to the New Sosial Psychology of France.* University of Washington Press. 1993. s. 201.

³² **Wink Walter.** *Engaging the Powers.* s. 118.

³³ Waltari Mika, Sinuhe Egyptiläinen, WSOY 1947, s. 637.

³⁴ **Bailie Gil.** *Violence Unveiled.* The Crossroad Publishing Company. 1997s. 204

³⁵ **Girard.** *Dostojevsky.* s. 131

³⁶ Williams. *The Girard Reader.* s. 265.

³⁷ Girard. I See Satan Fall... s. 44, 45.

seurauksena ihmiskunta tulisi löytämään itsensä tuonpuoleiseksi kuvittelemansa saatanallisuuden toteuttajana.

Jeesuksen jälkeen pahuutta on yhä vaikeampi projisoida tuonpuoleiseen. Hän näytti meille, että Saatanana on meidän välistä todellisuuttamme, meidän taipumustamme luoda järjestystä syntipukin avulla ja kaaosta keskinäisen imitoinnin ja kateellisen kilpailun kautta. Tästä kaikesta meidän on otettava vastuuta. Saatanalla ei ole yhtään sen enempää valtaa kuin me hänelle tai sille annamme.

Lehdistössä on kauan kartettu sanaa ”pahuus” koska psykologinen sanasto on osoittautunut liian köykäiseksi kuvaamaan uutisoimaansa todellisuutta. Minusta Girardin todesta ottama vanha Raamatullinen retoriikka jaksaa kantaa todellisuutta harteillaan paljon tukevammin.

Herättävä pelisilmä

Ymmärrän, että minun pitäisi tehdä itseni sinulle vaikeaksi tavoittaa, niin että voitaisit lemmentuskasta ja juoksentelisit pitkin metsiä karjuen ääneen nimeäni. Myös minun pitäisi antaa sinun ymmärtää että minua tavoittelee innokkaasti toinen sinua etevämpi mies...

Mika Waltari, *Ihmiskunnan viholliset*³⁸

Maaailmassa, jossa jokaisen halun ilmaisu poikii kilpailevia haluja, täytyy varoa mitä pyrkimyksistään ilmaisee. Miksi turhaan herättää esteitä tavoitteittensa tielle. Bisneksessä ja viettelyssä on tärkeää oppia salaamaan mitä haluja todellisuudessa itse seuraa ja teeskennellä sellaisia haluja joita ei alkuunkaan tavoittele.³⁹

Halujen kilpailukentällä täytyy oppia valehtelemaan, näyttelemään, teeskentelemään ja hämäämään. *Kel' halu on, se halun kätkeköön.*

Tämä vaatii vielä lujempaa itseuria kuin selibaatti tai uskonnollinen askeesi. Nämä vain yrittävät olla toteuttamatta halujaan. Halujensa salaaja piilottaa ne maksimoidakseen mahdollisuutensa saada mitä haluaa. Sisäpiirien ovet avautuvat parhaiten niille, jotka osaavat salata kiihkeän halunsa päästä sisälle. Liian avoimesti halujaan ilmaisevat pyrkyrit jäävät ulkopuolelle.

Poliitikko suostuu asemaansa vain siksi, että niin moni on häntä siihen pyytännyt, eikä siksi että hän on itse siihen pyrkinyt. Spontaani halu mihin tahansa asemaan tai tehtävään täytyy salata ja naamioida vain muiden haluihin suostumiseksi.

Viettelypelissä Jeesuksen sanojen kääntäminen pääläelleen voi toimia erinomaisesti: ”Älä pyydä niin sinulle annetaan, älä etsi niin sinä löydät, äläkä kolkuta niin sinulle avataan.”⁴⁰

Viettelijän on harrastettava äärimmäistä pidättyväisyyttä herättääkseen halunsa kohteen kiinnostuksen itseensä. Vaikka kuinka tekisi mieli kirjoittaa tai soittaa, on parempi pysyä vaiti, jottei haluamani kohde pääsisi suoraan imitoimaan haluani, eli kääntämään sen vain kasvavaksi itserakkaudeksi. Jos paljastan hänelle seksuaalisen haluni, hän löytää itsensä kaipaamani aarteen omistajana ja vartijana. Aarteen arvo nousee hänenkin silmissään, mutta hän voi innostua vain kasvattamaan aarteensa arvoa tekemällä siitä entistäkin saavuttamattoman.

Seksuaalisuus on koko yhteiskunnan peili. Samaa haluamisen ja halun peittelemisen peliä toistetaan poliittisella, sosiaalisella, taloudellisella ja ehkä uskonnollisellakin tasolla. Täytyy herättää toisten halut itseensä ja nähdä mitä muut haluavat tulematta itse nähdyksi. Pyrkimystä nähdä toisten halut ja samalla salata omat halut kutsutaan vakoiluksi. Seksuaalisella tasolla sitä kutsutaan *voyerismiksi*. Sellaiseksiko kulttuurimme on muuttunut, haluksi katsoa tulematta itse nähdyksi?

³⁸ Waltari Mika, *Ihmiskunnan viholliset* 1, Werner Söderström Osakeyhtiö 1964

³⁹ Girard. Deceit, Desire, & the Novel. s. 107.

⁴⁰ Girard. Deceit, Desire, & the Novel. s. 157.

Tunnustan olevani tässä pelissä mukana. Haluan vaikuttaa muiden haluihin, ajatuksiin ja arvoihin. Samalla kuitenkin salaan tämän haluni mahdollisimman tarkkaan. En tarjoa kirjoituksiani kustantajille, mutta salaa sydämessäni toivon, että joku heistä tulisi kynnykselleni polvillaan rukoilemaan minua hovikirjailijakseen. Kutsun itseäni entiseksi kirjailijaksi ja nykyiseksi vihkoilijaksi, koska kirjojen myyminen osoittautui hankalaksi ja työlääksi, vaikka menekki olikin ihan tyydyttävää. Halvalla painettujen *Ystäväkirjeiden* ilmainen jakelu vapaaehtoista lahjoitusta vastaan oli paljon helpompaa. Silti minua on harmittanut, kun jonkun epämääräisen kristillisen yhdistyksen *Ystäväkirje* ei ole kelvannut väitöskirjojen lähdeaineiston joukkoon, vaikka sisällöllisesti sitä usein on haluttu lähteenä käyttää. Minä olen minimoinut vaikuttamisen haluani maksimoidakseni sitä, luultavasti aika huonolla menestyksellä.

Olen vältellyt julkisuutta saadakseni julkista tunnustusta. Olen salannut haluani siihen saadakseni sitä. Olen monta vuotta harrastanut halujeni askeesia ilman mitään näkyvää tulosta. Jos sellainen joskus tulee, paljastan näillä lauseilla itseni peluriksi maailmassa, jossa ehkä joku muukin kilpailee nähdyksi tulemisesta salaamalla nähdyksi tulemisen haluaan.

En kuitenkaan taida olla yksin. Moni postmoderni kirjailija käyttää suuren osan vaikutusvallastaan todistaakseen, ettei välitä pätkääkään lukijoidensa reaktioista teksteihinsä. Samoin tekee visuaalinen taiteilija ja joskus jopa poliitikko. Kaikki tekevät parhaansa todistaakseen välinpitämättömyyttään yleistä huomiota kohtaan.

Kenellekään ei ole muka mitään sanottavaa kenellekään. Silti he julkaisevat kirjojaan, elokuviaan ja taideteoksiaan, salaten haluaan sanoa mitään kenellekään. Kukaan ei halua avoimesti flirttailla yleisönsä kanssa. Jos sellaiseksi paljastuu, joutuu julkiseen häpeään. ”Vuoden turhin julkkis” on se, joka on avoimimmin paljastanut halunsa tulla huomatuksi.

Girardin teoria on yksinkertainen, mutta sen pohjalta kehittynyt ”pelisilmä” on aika läpi näkevä. Sitä voi käyttää itsetuntemuksen syventämiseen. Sillä voi auttaa muita vaihtamaan pelaamisen kohtaamiseen. Tai sillä voi paljastaa ja nöyryyttää.

Loputon haaste

Vieläkin kyselen itseltäni, mitkä ovat henkilökohtaiset syyni olla edelleen kiinnostunut Girardin teksteistä. Osan siitä tiedän ja olen kertonut. Osan aavistan enkä kerro. Loppuja en vielä tiedä.

Olen monta kertaa antanut itseni tulla aivopestyksi. Pyykkäämistä vain tuntuu riittävän. Poisoppiminen on paljon työläämpää kuin uuden oppiminen. Uusi löytyy ikivanhana ja pelkkänä, vanhojen uskomusten ja asenteiden raunioilta. Raunion kivien alta on löytynyt ahaa-elämys toisensa jälkeen, oivalluksia ja kokemuksia, jotka eivät enää rakennu uusiksi muureiksi ja tarkoin vartioituiksi porteiksi.

Näillä raunioilla ei puhuta vain *heidän* väkivaltaisuudesta ja *niiden* pahuudesta. Täällä kadutaan *minun* tekoja ja surraan *meidän* asenteita. Täällä yritetään ottaa vastuuta elämäntavasta, joka on palvellut kuolemaa, samalla kun kaivataan sovintoa ja unelmoidaan rauhasta. Jotkut täältä alkavat polut johtavat vihollisen luokse.

Ehkä kohtaamisesta parhaimmillaan syntyy tila, jossa voimme yhdessä ajatella sydän syrjällään. Siinä tilassa on paljastetun häpeilevää mykkyyttä ja nöyryytetyn itsevarmuuden sanattomuutta. Siinä tilassa ajatellaan pienissä katkeilevissa pätkissä. Oivallukset ovat änkyttävää ja sammaltavaa haparointia. Menneiden vuosisatojen ylimielisten vakaumusten ja väkivaltaisten oikeassa olemisten jälkeen, väkivallattoman uskon, toivon ja ehkä jopa teologiankin rakentuminen tapahtuu sydän syrjällään ja todellisuuden tajusta murtuneena.

Girardin perusteemat riisuvat minuuteni, uskoni ja maailmankatsomukseni sellaisiin alkupalikoihin, joista toivon voivani rakentaa jotain älyllisesti tarpeeksi uskottavaa, eettisesti ainakin siedettävää ja eksistentiaalisesti riittävän toden tuntuista elämisen tapaa.